

Ocene in poročila

Bogdana Marinac: Med valovi in oblaki: Iz spominov mornariškega častnika, hidroletalca in profesorja Ivana Konteja. Piran : Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran, 2009, 119 strani.

Dne 20. maja 2008 je Pomorski muzej »Sergej Mašera« v Piranu predstavil publikacijo iz svoje založniške produkcije. Knjiga Med valovi in oblaki, ki jo je napisala muzejska svetovalka, kustosinja za etnologijo pomorstva Bogdana Marinac, je bila širši javnosti prvič predstavljena ob mednarodnem dnevu muzejev in evropskem dnevu pomorstva. S tem dogodkom sta bila obeležena dneva, ki jima s svojim obstojem in strokovnim delovanjem pripada tudi Pomorski muzej. Leta 2008 so evropske institucije v Bruslju določile 20. maj za evropski dan pomorstva. To je dan, ko je priložnost osvetliti ključne vloge, ki jo imajo oceani in morja v vsakodnevnem življenju vseh državljanov EU in ne samo obalnih skupnosti ter povečati ozaveščenost glede možnosti, ki jih ponuja pomorstvo. Kot muzejski delavci pa smo bili še bolj zadovoljni, saj smo s tem dogodkom obeležili 18. maj, mednarodni dan muzejev, ki ga je leta 1977 proglasil Mednarodni muzejski svet ICOM, in s katerim želimo v javnosti povečati zavest o vitalni vlogi muzejev v družbi.

V pisnu dolgoletnemu sodelavcu Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran Dušanu Podgorniku, ki je knjigo oblikoval in sodeloval pri njenem tisku, ni pa dočakal, da bi jo kot običajno s ponosom prijel v roke, sem novembra 2009 zapisala: »Dragi Dušan! Včeraj sem prebrala tipkopis Bogdanine knjige, ki jo bosta vidva sedaj delala. Zadeva je izvrstna!!! Govori o Našem Človeku, Slovencu, izobražencu, socialistu, levo usmerjenemu z velikim socialnim in pravičniškim čutom. Ivan Konte je bil hidroletelec, partizan, interniranec italijanskih okupatorjev na Gonarsu in po vojni še več let zaprt kot »sovražnik ljudstva« v jugoslovanskih zaporih. Ta njegova pripoved je pretresljiva!!! Ko to prebiraš, si misliš – Ali je možno, da to človek sploh preživi?[...] Komaj čakam, da bo knjiga zunaj. Prepričana sem, da bo doživela velik uspeh [...]«.«

To so bile moje prve misli in občutki, ko sem prvič prebrala tipkopis knjige, ki jo želim predstaviti na tem mestu in katere izid toplo pozdravljam. Prepričana sem, da je knjiga spomenik Človeku, človeku, katerega nazori so temeljili na spoštovanju človeškega dostojanstva in skrbi za sočloveka. Univer-

zitetni profesor Ivan Konte je bil velik humanist, idealist, poštenjak, borec za svobodo, partizan in hkrati še žrtev najprej okupatorjevega ujetništva, potem pa še povojnih aretacij. Kljub težkim izkušnjam, ki jih je imel v svojem dolgem življenju, je ostal predvsem človek z vsem svojim bitjem in srčnostjo, ki jo premorejo le redki. Kljub krivici, ki se mu je zgodila po vojni, je ostal zvest idejam NOB in levo usmerjenih političnih opcij.

Ivana Konteja so v Sloveniji poznali predvsem kot germanista, univerzitetnega profesorja in soavtorja knjige o moderni angleški slovnici *Modern English Grammar*. Do izdaje knjige Bogdane Marinac se je širši javnosti skrival drugi del njegove življenjske zgodbe, to je zgodbe mornariškega častnika Kraljevine Jugoslavije in s tem povezane njegove nadaljnje življenjske usode. Knjiga Med valovi in oblaki je dejansko v srce segajoč prikaz Kontejeve nenavadne, bogate in dolge življenjske zgodbe, ki je zaradi njegove skromnosti ostajala v ozadju še v času, ko bi družba že morala prepoznati njeno veličino.

Pomen knjige za Pomorski muzej in slovensko muzeologijo je velik. Muzej je z delom Bogdane Marinac na tem projektu pridobil veliko gradiva, tako materialnega kot nematerialnega. Rezultat vsega angažiranja pa je knjiga, ki je svojevrsten prispevek v slovenskem knjižnem, kulturnem – zlasti muzealskem in raziskovalnem prostoru. Med najosnovnejše naloge muzejev sodi namreč poleg zbiranja in skrbi za premično kulturno dediščino tudi njeno predstavljanje javnosti. Razstave, ki jih muzealci v ta namen najbolj uporabljamo, so eno, knjige pa nekaj povsem drugega. Vsako razstavo, tudi stalno, slej ko prej podrejo, knjiga pa ostane. Prepričanje muzejskih strokovnih delavcev, da mora ob vsaki izvorni – študijski razstavi muzej izdati tudi izčrpen katalog ali publikacije kakšne druge zvrsti, je vedno močnejše. Brez izdaj publikacij gre vse raziskovalno delo in dognanja kustosov po končanem zbiranju gradiva ali pa s podrtjem razstave običajno v pozabo. To pa je velika in nepopravljiva škoda.

Raziskovanje in predstavljanje življenjskih zgodb je danes zelo aktualno. Kontejeva življenjska zgodba prikazuje njegov odnos do življenja, družbe in okolja, njegovo politično usmeritev, socialno in nacionalno pripadnost, izobrazbo, etično prepričanje, življenjske izkušnje, osebne želje... V njej so opazne vrednote, katerih krizo danes še kako opazamo. Pri tem se je avtorica posluževala inovativnega pristopa, ki ga je v svojem uvodu natančno obrazložila in se morda tudi razlikuje od uveljavljenega. Po drugi strani pa je vendarle uporabila avtobiografsko metodo, prek katere je prikazala življenjsko zgodbo posameznika, ki je enkratna in neponovljiva in prek katere je lepo razvidna osebna interpretacija zgodovinske resnice. Ker so avtobiografski podatki subjektivni, torej osebne narave, jih je potrebno nujno kritično primerjati z drugimi razpoložljivimi viri in jih umestiti v kontekst zgodovinskega dogajanja, na katerega se navezujejo. Bogdana Marinac je to v knjigi korektno in domiselno opravila. Ker v avtobiografski pripovedi nima pomena iskati absolutne resnice, temveč le pripovedovalčev pogled na svet, je v Kontejevem primeru to toliko bolj zanimivo in pretresljivo.

Kar se tiče muzeološkega sporočila, ki je običajno uspešno le, če dosežemo skladnost vprašanj in odgovorov, lahko rečemo, da ga je avtorica dosegla. Dosegla je tudi uglašnost in sozvočje med življenjsko zgodbo kot nosilko informacij in knjigo kot izdelkom. K delu je pristopila pretehtano in dobro premišljeno. Zadostila je tudi znanstvenim (etnološkim in muzeološkim) zahtevam, saj je upoštevala znanstvene kriterije teorije ustnih virov, zlasti življenjskih zgodb: to je – od izbire pripovedovalca do avtentičnosti, objektivnosti, zanesljivosti in veljavnosti, preverljivosti in zgodovinskega ovrednotenja. Zgodba njenega informatorja je namreč zelo preverljiva, saj ustni in avtobiografski pisni vir nista bila njena edina vira interpretacij.

Knjigo je avtorica, ki velja za eno vodilnih strokovnjakinj za etnologijo pomorstva v slovenskem prostoru, pisala z veliko ljubeznijo, entuziazmom, z velikim trudom in v skladu s svojim bogatim predhodnim strokovnim znanjem, to je natančnim in dobrim vpogledom v zgodovinski okvir časa, prostora in dogajanja. Z njo orje ledino v tovrstnem muzejskem in raziskovalnem delu ter nadaljuje svojo bogato bero strokovnih člankov, knjig in razstav, ki govore o načinu življenja pomorščakov slovenskega rodu v različnih rodovih mornaric različnih držav.

Knjiga bralca v svojem prvem delu dobesedno popelje skozi zgodovinski pregled vključevanja slovenskih fantov v jugoslovanske šole. Kraljevina Jugoslavija je kmalu po svoji ustanovitvi in koncu prve svetovne vojne organizirala lastno šolanje pomorskega kadra in tako omogočila hitrejši in boljši razvoj svoje vojne mornarice. Zato je že leta 1923 ustanovila Pomorsko vojno akademijo v Dubrovniku. Vojna mornarica se je sprva razvijala po konceptih stare Avstro-Ogrske, saj so na vodilna mesta po končani vojni zaposlili številne pomorščake nekdanje avstro-ogrške mornarice, vendar so morali poskrbeti za svež kader. Zato je bila vojaška in vojaško-pomorska propaganda po vsej državi velika in temu primerno je bilo zanimanje mladeničev za vojaške šole, posebej še za mornarico. Vojaški poklic je tedaj prinašal ugled in spoštovanje v družbi ter redno delo. Sanje o morju, plovbi, letalih in letenju so tudi mladi sposobni slovenski fantje lahko uresničili prav v vojni mornarici. Množično so se vpisovali v mornariške šole. Za razliko od gojencev drugih narodov, ki so šolanje na vojno-pomorski akademiji videli in sprejemali zgolj kot sredstvo in pot do dobre zaposlitve, so slovenski fantje menili, da je že dejstvo, da so bili sprejeti na akademijo znak posebne sposobnosti, ker je bil sprejemni izpit zelo težak. Poleg vse strogosti vojaškega življenja so mladi fantje v svojem bodočem delu pričakovali tudi veliko lepega, ki ga zaradi specifičnosti poklica ne bi mogli srečati nikjer drugod. Čeprav je bilo letalstvo še v povojjih, pa se je njegov razvoj kljub številnim nesrečam že naslanjal na znanstveno podlago in bil strokovno organiziran in voden, za mlade ljudi pa zelo vabljiv. Hidroletalci so npr. menili, da jim bo poklic »sokolov zraka in čuvarjev neba« v povezavi z morjem, omogočil boljše in lepše življenje, kot so ga do tedaj poznali.

Za te šole pa so se odločali tudi tisti sposobni in izobrazbe željni mladi fantje, ki jim starši niso mogli financirati drugega drugega študija. Eden takih je bil Ivan Konte, saj si pomorskega poklica ni sam izbral in je vseskozi stremel za nečim drugim. Šolanje v vojaških pomorskih šolah je bilo namreč brezplačno. »Bogataši niso pošiljali svojih sinov v take šole. Mi vsi smo bili večinoma otroci uradnikov, nižjih in srednjih. Nismo imeli niti otrok iz tkzv. beograjskih čaršijskih krogov...«, je to dejstvo s svojimi besedami

opisal nekdanji gojenec pomorske akademije Hrvoje Gregorin.

Ivan Konte je poznal tudi Sergeja Mašero in sodeloval s svojimi spomini nanj, ko je Pahor daljnega 1966 leta v t. i. Mašerovem letu v piranskem mestnem muzeju zbiral gradivo o njem. Predvsem je pripovedovalcem ostal spomin na stanje v mornarici tik pred napadom na Jugoslavijo in na aprilsko vojno 1941. Zaradi neodločnosti in politike tedanjega državno-političnega vodstva, ki je bilo edino pristojno, da ukaže boj in prepreči kapitulacijo, je mornarica ostala v Boki Kotorski v Črni gori zaprta in brez velikih možnosti za odpor ali obrambo. Med posadkami na ladjah je vladal nered, saj o poteku vojne niso imeli dovolj objektivnih informacij. Po kapitulaciji jugoslovanske vojske 17. aprila so slovenski mornarji doživeli različne usode. Do sedaj je bila morda najbolj poznana usoda Sergeja Mašere, ki je skupaj z Milanom Spasićem razstrelil rušilec Zagreb in na njem umrl. Drugi pomorščaki in tudi hidroletalci pa so se vračali domov in večino jih je potem zaprl italijanski ali nemški okupator. Ker so bili vojaško izobraženi, so italijanski in nemški vojski v njih videli pretečo nevarnost. Le redki so se uspeli pravočasno priključiti OF in NOB. Šele po kapitulaciji italijanske vojske so se večinoma priključevali partizanski vojski in hidroletalci ter letalci so bili zaradi svojega znanja in sposobnosti zelo dobrodošli. O vsem tem je v prvem delu svoje knjige pisala Bogdana Marinac, osrednjo vsebino pa je namenila Ivanu Konteju.

Življenjska pot Ivana Konteja je zelo zanimiva. V knjigi jo začnemo prebirati z opisom njegovega otroštva v multikulturnem Trstu in njegove mladosti, ko so se izražale njegove neuresničljive želje, da bi študiral germanistiko in medicino. Izvemo, zakaj in kako je prišlo do tega, da se je vpisal na Pomorsko vojno akademijo v Dubrovnik in kako je tam potekalo šolanje. Po končanem šolanju leta 1931 se je zaposlil na ladji in se, ker je hlepel po znanju, ob delu vpisal še na Pravno fakulteto v Ljubljani. Prav v tem poglavju avtorica izredno vešče prek njegove pripovedi in svojega bogatega strokovnega znanja opiše življenjski prostor na ladjah Jugoslovanske kraljeve mornarice in življenje pomorščakov na njih. V širši kontekst lepo vključuje Kontejevo zasebno življenje in obrazloži dejstvo, zakaj je moralo tudi njegovo poroko z Ljubljanko Ivico Peterlin odobriti jugoslovansko Ministrstvo vojske in mornarice. Leta 1932 se je Konte vključil med hidroletalce in potem dobrih devet let služboval in skupaj z ženo živel v Divuljah pri Splitu, kjer je bil center jugoslovanskega hidroletalstva. V tem času se je seznanil s socialnimi razmerami v državi in uvidel krivice, ki so se dogajale, ter postal vnet simpatizer levo usmerjene politike.

Ivan Konte je dočkal začetek druge svetovne vojne in kapitulacijo jugoslovanske vojske kot vodja

šolske eskadrilje. Po razpustu mornarice in prihodu v Ljubljano se je povezal z nekaterimi pripadniki odporniškega gibanja in se vključil v OF. Italijanski okupator ga je kmalu zaprl in začela se je njegova dveipolletna zaporniška pot po italijanskih taboriščih. Tam ni bil sam, temveč v družbi drugih zaprtih mornariških oficirjev. Po kapitulaciji Italije se je priključil partizanom, kmalu pa bil poslan po dolgi in mučni poti v Južno Italijo, kjer so se zbirali nekdanji oficirji jugoslovanske mornarice. Te so razdelili po strokah. Letalci so se vključili v RAF (Royal Air Force) v Afriki. Oktobra leta 1944 so se po ukazu VŠ NOVJ vrnili v Jugoslavijo in sodelovali v bojih na jugoslovanskih bojiščih ter pri zaključnih osvobodilnih akcijah, vključno s severnim Jadranom vse do Trsta.

Leta 1946 so Ivana Konteja kot člana vojaške komisije in strokovnjaka za mornarico poslali na mirovno konferenco v Pariz, kjer je sodeloval pri določanju meja. Uvidel je, da določanje meja ni le diplomatski, temveč zlasti vojaški problem. Mejo je bilo treba postaviti tja, kjer jo je bilo mogoče braniti, zato so v komisiji sodelovali tudi vojaško izobraženi člani. Po vrnitvi v domovino pa ga je čakalo najhujše obdobje v njegovem življenju. V Informbirojevskem sporu se je tudi Ivan Konte znašel med »sovražniki ljudstva«. Aretirali so ga, izključili iz KP in obsodili na 8 let strogega zaporarja zaradi agitacije in propagande. Najprej je bil zaprt v kaznilnici Stara Gradiška, potem pa na otoku Sveti Grgur. Sveti Grgur je imel enako funkcijo kot bolj znani Goli otok, le da sta bila na njem žensko taborišče in taborišče za zapornike, ki so bili obsojeni na vojaškem sodišču. Po šestih letih in treh mesecih so ga izpustili na prostost. Po vrnitvi domov se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, tam diplomiral, nato pa pisal, prevajal, predaval... Umrl je 11. januarja 2008 v Ljubljani na svoj 98. rojstni dan.

Knjiga ni samo vsebinsko bogata, temveč jo krasijo številne zanimive in izpovedne, na trenutke prav pretresljive ilustracije. Ima še italijanski in angleški povzetek, imensko kazalo, seznam častnikov hidroletalcev slovenske narodnosti v vojni mornarici Kraljevine Jugoslavije, ter vire in literaturo, kar zahtevnejšega bralca lepo napoti do podrobnejših podatkov. Posebno mikavnost daje delu vpletanje dobesednih navedkov iz pripovedovanja Ivana Konteja. Ocenjujem, da sodi ta knjiga med bisere tovrstne literature. Gre za zrelo in kakovostno delo, ki ga odlikuje predvsem suveren pregled nad obravnavano tematiko.

Knjiga je nastala v okviru širšega projekta, ki vključuje tudi razstavo. Predstavlja najboljše in najlepše povabilo na razstavo iste avtorice z enakim naslovom in drugačnim podnaslovom *Med valovi in oblaki : O hidroletalcih jugoslovanske kraljeve mornarice*, ki je na ogled v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« v Piranu. Svoja vrata je odprla na muzejsko

poletno noč 19. junija 2010. V njej so poleg Ivana Konteja predstavljeni še drugi hidroletalci slovenskega rodu.

Bogdani Marinac velja čestitati za ta strokovni, muzealski in pisateljski podvig, ki si zasluži častno mesto v slovenski muzejski in etnološki stroki. To ni samo zgodba o enem človeku, temveč lahko na osnovi Kontejeve življenjske zgodbe spoznamo tudi stanje kolektiva. Prepričana sem, da bodo po njej segli številni bralci, starejši in mlajši in tisti vmes; tisti, ki so prof. Konteja osebno poznali, ki so z njim prijateljevali in sodelovali ali bili njegovi študenti in tisti, ki jih bo zgolj pritegnila njegova zanimiva življenjska zgodba. Knjiga je vredna širokega kroga bralcev in moje prepričanje je, da ne bi smela manjkati na policah nobene od slovenskih javnih knjižnic. Bralcem resnično toplo priporočam, da knjigo vzamejo v roke in jo preberejo. Želim jim veliko bralnih užitkov in čim več odgovorov na etična in moralna vprašanja, ki se jim bodo ob branju porajala. Tisti, ki so knjigo že prebrali, pa se mi bodo zagotovo pridružili v mnenju, da je knjiga izredno zanimiva, ravno prav strokovna in ravno prav poljudna, lepo berljiva, napeta, pravzaprav zgodba za roman, ki se po posameznih delih resnično bere kot roman.

Nadja Terčon

Predmet kot reprezentanca: Okus, ugled, moč (ur. Maja Lozar Štamcar). Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, 2009 (2010), 531 strani.

Poučen pregled raziskovalnega dela v sklopu raziskovalnega projekta z gornjim naslovom Oddelka za zgodovino in uporabno umetnost Narodnega muzeja Slovenije iz obdobja 2004–2008 v tej knjigi prikaže najrazličnejše človekove dejavnosti in njihove preostanke na Slovenskem s stališča vedno spreminjajočega se okusa in pripadajočih vrednot.

Katja Mahnič je napisala podrobno študijo o pečatih gospodov Žovneških (Celjskih) in analizirala njihovo uporabo, iz katere je razvidno, kako so si prizadevali v javnosti utrditi zavest o svojem družbenem položaju.

V prispevku Maje Žvanut zasledimo, kako so v poznem srednjem veku trgovino na drobno prevzeli kramarji (krošnjariji), ki so s krošnjami na hrbtih, z lesenimi škatlami na jermenih okoli vratu ali s tovari na skromnih živinčutih postali gospodarski fenomen evropskega podeželja in prenašalci okusa.

Poleg molitve rožnega venca sta v članku Darka Kneza opisana še upodobitev v umetnosti in predstavitev samega predmeta, ki si ju lahko pogledamo

na priloženih fotografijah. Avtor podrobno opiše tudi materiale, mojstre izdelovalce, kraje nastanka, razne tipe, pogostost in namen uporabe, ter vse skupaj umesti v zgodovinska obdobja.

Mateja Kos opisuje, kako so Kitajci dolga stoletja varovali skrivnost izdelave porcelana in v Evropo izvažali ogromne količine najrazličnejših izdelkov po naročilu. Tudi pregled plemiških zapuščinskih inventarjev priča, da je bil porcelan med visokim plemstvom precej razširjen že v 17. stoletju, ko so najrazličnejše namensko oblikovane posode postale statusni simbol.

Knezoškofova rezidenca – dvorec v Goričanah je nastal leta 1667 poleg starega gradu, v času, ko se je po Evropi razširil pravi kult cvetlic. Vse podrobnosti spreminjanja renesančnega dvorca in vrta skozi čas Darija Mavrič pojasnjuje ob opisovanju priloženih skic, bakrorezov, risb in fotografij.

Avtorica Goja Pajagič Bregar v svojem prispevku razišče provenienco kosa čipke, ki je bil odkrit v osebni fondu Petra pl. Radicsa, raziskovalca Valvasorjevega življenja, v Arhivu republike Slovenije, ter opiše, kako je bil analiziran, konzerviran in razstavljen na razstavi »Theatrum vitae et mortis humanae«.

Matija Žargi piše, kako so kranjski deželni stanovni dobili cesarski privilegij za gradnjo nove (Deselbrunnerjeve) suknarne v Ljubljani, ki je bila oproščena vseh mitnin od surovin, saj so bili njeni

Predmet kot reprezentanca:
OKUS, UGLED, MOČ

Objects as Manifestations of
TASTE, PRESTIGE AND POWER

NARODNI
MUZEJ
SLOVENIJE